

Lastenhoidon tukien uudistus voi lisätä tasa-arvoa sekä sukupuolten että sosioekonomisten ryhmien välillä

Pienten lasten varhaiskasvatukseen osallistuminen on Suomessa alhaisemmalla tasolla muihin Pohjoismaihin verrattuna. Suomessa vanhemmat voivat saada tukea alle kolmivuotiaan lapsen kotihoitoon, mikä omalta osaltaan vähentää varhaiskasvatuspalveluiden kysyntää. Toisaalta suomalaisvanhemmat ilmoittivat varhaiskasvatuspalveluiden korkean hinnan ja saatavuuden estävän niiden käytön useammin kuin muissa Pohjoismaissa asuvat vanhemmat (Eurostat 2018).

Suomessa varhaiskasvatuksen laatu ja saatavuus ovat nousseet toistuvasti esille julkisessa keskustelussa. Yllättävää kyllä, äskettäin julkaistussa kyselyssä vain harvat äidit olivat huolestuneita varhaiskasvatuksen laadusta. Laatu koskevat huolet olivat kuitenkin yleisempiä pitkiä hoitovapaita käyttävillä äideillä ja työttömillä äideillä kuin muilla (Närvi ym. 2023).

Suomi tukee sekä lasten kotihoitoa että julkista ja yksityistä varhaiskasvatusta

Perhepolitiikassa on Suomessa selkeä vastuunjako. Valtio vastaa vanhempainvapaista ja kunnat huolehtivat niiden jälkeisistä lastenhoitojärjestelyistä, jotka sisältävät kotihoiton tuen, yksityisen hoitotuen ja varhaiskasvatuspalveluiden järjestämisen.

Lapsen synnyttyä vanhemmat voivat Suomessa jäädä hänen kanssaan kotiin ja saada ansiosidonnaista vanhempainpäivärahaa. Syksyllä 2022 voimaan tulleen perhevapaauudistuksen jälkeen vanhemmat voivat olla vuorotellen lapsen kanssa kotona noin vuoden ja saada vanhempainpäivärahaa. Ansiosidonnaisen jakson jälkeen vanhemmat voivat valita lasten kotihoiton, julkisen varhaiskasvatuksen tai

- Suomessa julkinen sektori tukee kaikkia lastenhoitomuotoja: julkista ja yksityistä varhaiskasvatusta sekä lasten kotihoitoa.
- Varhaiskasvatuspalveluiden käyttö vaihtelee perheen sosioekonomisen aseman mukaan.
- Korkean sosioekonomisen aseman perheet käyttävät todennäköisemmin yksityisiä varhaiskasvatuspalveluita kuin muut perheet, ja heidän kotihoitojaksionsa ovat lyhyempiä.
- Matalan sosioekonomisen aseman perheet ja työttömät äidit käyttävät kotihoiton tukea pidempään kuin muut perheet.
- Lastenhoidon tukia tulee uudistaa. Se parantaisi sukupuolten välistä tasa-arvoa ja vähentäisi lasten jakautumista eri varhaiskasvatuspalveluihin perheitaustan perusteella.

yksityisen varhaiskasvatuksen välillä. Lisäksi jos vanhempi työskentelee osa-aikaisesti, hän voi saada joustavaa hoitorahaa.

Kunnilla on velvollisuus tarjota varhaiskasvatusta kaikille alle kouluikäisille lapsille. Kunnat voivat tuottaa varhaiskasvatuspalvelut itse tai hyödyntää yksityisiä palveluntarjoajia. Kaikki varhaiskasvatuspalveluiden tuottajat noudattavat samaa lainsäädäntöä, henkilömitoitusta ja laatuvaatimuksia. Vuodesta 1997 lähtien yksityisen varhaiskasvatuksen valinneet perheet ovat voineet saada yksityisen hoidon tukea.

Lisäksi vuodesta 2009 alkaen monet kunnat ovat tarjonneet perheille palvelusteliä yksityisten varhaiskasvatuspalveluiden hankkimiseen.

Yksityisten varhaiskasvatuspalveluiden käyttö onkin lisääntynyt: vuonna 2000 noin 6 prosenttia lapsista osallistui yksityisten palveluntuottajien järjestämään varhaiskasvatukseen, ja vuonna 2020 osuus kasvoi 17 prosenttiin (THL 2021).

Kunnat vastaavat lastenhoidon tukien ja varhaiskasvatuspalveluiden järjestämisen kustannuksista. Yksityisen hoidon tuen ja kotihoiton tuen tasoa säännellään kansallisesti lainsäädännöllä, mutta kunnat voivat halutessaan maksaa niihin kuntalisiä. Kunnille lasten kotihoito on kaikkein kustannustehokkain vaihtoehto, kun siitä muodostuvia kustannuksia verrataan varhaiskasvatuspalveluiden tuottamisen kustannuksiin. Lisäksi yksityiset palvelut ovat kunnille keskimäärin halvempia kuin julkiset (Räsänen ym. 2023).

Suurempi kotihoidon tuki myöhentää äitien työhön paluuta

Perheet päättävät samanaikaisesti hoitovapaan pituudesta, vanhempien työhön paluusta ja valinnasta eri varhaiskasvatusvaihtoehtojen välillä. Eri hoitomuotojen suhteelliset hinnat vaikuttavat perheiden tekemiin valintoihin.

Monet perheet jatkavat ansiosidonnaisen vanhempainvapaan jälkeen lasten kotihoitoa ja saavat kotihoiton tukea. Kotihoiton tukea hyödyntävät pääosin äidit, ja siksi pienten lasten äitien työllisyysaste on Suomessa muita Pohjoismaita alempi.

Lisäksi äitien kotihoidontukijaksojen pituudet vaihtelevat kotihoiton tuen tason mukaan. Esimerkiksi 100 euroa korkeampi kotihoiton tuki pidentää kotihoitajaksoja keskimäärin 2–3 kuukaudella. Vaikutus on suhteellisen pieni, mutta jokaista 10 000 syntynyttä esikoista kohden tämä tarkoittaa äideille yhteensä 1 600–4 200 vuotta menetettyä työvuotta.

Lisäksi tuen tason vaikutukset vaihtelevat äidin työmarkkina-aseman mukaan. Äidit, joille työhön paluu tarjoaa korkeamman tulotason, käyttävät kotihoiton tukea lyhyemmän aikaa kuin muut. Tällaisia ovat esimerkiksi äidit, joilla on ennen lapsen syn-

tymää korkeampi tulotaso, voimassa oleva työsuhde tai korkeakoulututkinto. Toisaalta pienituloisilla äideillä ei välttämättä ole varaa jäädä kotiin pitkäksi ajaksi. Heidän paluunsa työmarkkinoille riippuu kuitenkin siitä, onko heillä työpaikkaa, jonne palata, tai pystyvätkö he löytämään töitä (Österbacka & Räsänen 2022).

Tukien ja palveluiden käyttö vaihtelee perheen sosioekonomisen aseman mukaan

Lastenhoidon tukien taso vaikuttaa myös siihen, käyttävätkö perheet yksityisiä vai julkisia varhaiskasvatuspalveluita. Korkeampi yksityisen hoidon tuki lisää yksityisen päivähoiton käyttöä. Lisäksi varhaiskasvatuspalveluiden käyttö vaihtelee lähtökohtaisesti perheen sosioekonomisen aseman mukaan.

Korkean sosioekonomisen aseman perheet käyttävät todennäköisemmin yksityisiä varhaiskasvatuspalveluita kuin muut perheet. Keskiluokan ja matalan sosioekonomisen aseman perheet taas käyttävät muita useammin julkisia palveluita. Lisäksi matalan aseman perheet käyttävät kotihoiton tukea pidempään kuin muut.

Yksi syy tähän on palveluiden hinta. Kuntien varhaiskasvatuksen asiakasmaksut perustuvat perheen kokoon ja tulotason: mitä suuremmat perheen tulot ovat, sitä korkeammat asiakasmaksut ovat enimmäismaksuun asti. Yksityisen päivähoiton maksut eivät välttämättä vaihtelee perheen tulotason mukaan, mutta pienituloiset perheet ovat oikeutettuja yksityisen hoidon tuen hoitolisään.

Siitä huolimatta julkinen varhaiskasvatus on pienituloisille perheille lähes aina keskimäärin halvempaa kuin yksityisen hoidon tuella ostettu yksityinen varhaiskasvatus. Toisaalta ero yksityisten ja julkisten varhaiskasvatuspalveluiden asiakasmaksuissa pienenee perheen tulotason kasvaessa (Räsänen ym. 2023, Räsänen & Österbacka 2023).

Korkeampi yksityisen hoidon tuki ei lisää äitien työllistymistä. Sen sijaan se vähentää julkisten varhaiskasvatuspalveluiden käyttöä. Samoin korkeampi kotihoiton tuki vähentää julkisen ja yksityisen varhaiskasvatuksen käyttöä. Yksityiset varhaiskas-

vatuspalvelut voivat auttaa vastaamaan palveluiden kysyntään, jos julkisia palveluita ei ole saatavilla riittävästi (Räsänen & Österbacka 2023).

Erilaisista perhetaustoista tulevat lapset päätyvät usein eri hoitopaikkaan

Yhteenvedon voidaan todeta, että lastenhoidon tukien vaikutukset työllisyyteen ja lasten hoitomuodon valintaan vaihtelevat yksilön ja perheen ominaisuuksien mukaan. Lisäksi erilaisten politiikkatoimien, kuten tukien korottamisen tai leikkausten, vaikutus on erilainen ja riippuu myös perheen ominaisuuksista (Österbacka & Räsänen 2022, Räsänen & Österbacka 2023). Sen seurauksena erilaisista perhetaustoista tulevat lapset voivat päätyä eri hoitopaikkaan.

Nämä valinnat eri hoitomuotojen välillä vaikuttavat vanhempiin ja lapsiin. Pitkät hoitovapaat vaikuttavat negatiivisesti naisten työuraan ja kasvattavat sukupuolten välistä palkkaeroa (Österbacka & Räsänen 2023). Lisäksi pitkään kotihoidossa olleet lapset pärjäävät useilla eri mittareilla mitattuna keskimäärin huonommin kuin varhaiskasvatukseen osallistuneet lapset (Gruber, Huttunen & Kosonen 2022).

Sen sijaan niin sanottujen vertaisvaikutusten seurauksista tiedetään vähemmän. Koska perheen asema vaikuttaa lapsen hoitomuodon valintaan, esimerkiksi päiväkodeissa ryhmät voivat muodostua perhetaustaltaan samanlaisiksi. Sen seurauksena lapset ovat päiväkodissa tekemisissä samanlaisesta taustasta tulevien lasten kanssa. Näillä vertaisvaikutuksilla voi olla lapsiin odottamattomia pitkän aikavälin vaikutuksia (Neidell & Waldfogel 2010).

Suosituksset: Yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa lastenhoidon tukien uudistuksella

Suomessa useimmat viimeaikaiset hallitukset ovat pyrkineet parantamaan sukupuolten välistä tasa-arvoa ja alentaneet varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja. Viimeisin perhevapaaudistus syksyllä 2022 pidensi isien vanhempainvapaata. Yhtenä tavoitteena oli kannustaa isiä osallistumaan las-

tenhoitoon aiempaa enemmän. Lisäksi pienituloisille suunnattua yksityisen hoidon tuen hoitolisää korotettiin sadalla eurolla ja varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja alennettiin 1.3.2023.

Perhevapaaudistus lisää todennäköisesti isien vapaiden käyttöä ja voi parantaa sukupuolten tasa-arvoa. Tätä myönteistä kehitystä uhkaavat kuitenkin useat tekijät. Oikeus kotihoidon tukeen säilyi uudistuksessa ennallaan. Äidit pitävät todennäköisemmin pitkiä perhevapaita, jos he ovat huonosti kiinnittyneet työmarkkinoille ennen lapsen syntymää. Lisäksi varhaiskasvatuspalveluiden saatavuudessa on ongelmia erityisesti kasvavissa kaupungeissa.

Ehdotamme kahta toimenpidettä, joilla voidaan parantaa sukupuolten välistä tasa-arvoa ja vähentää lasten jakautumista eri varhaiskasvatuspalveluihin perhetaustan perusteella.

1. Kotihoidon tuki lisää sukupuolten välistä eriarvoisuutta. **Sukupuolten tasa-arvon parantamiseksi kotihoidon tuen puitutta tuli tulisi lyhentää tai se tulisi porrastaa.** Esimerkiksi tuen tason alentaminen lapsen iän mukaan voisi vähentää pitkien tukijaksojen käyttöä (Österbacka & Räsänen 2022).

2. Yksityisen hoidon tukea käyttävät pääasiassa korkeatuloiset perheet. Keski- tai pienituloisten perheiden omavastuu yksityisen hoidon asiakasmaksuista on keskimäärin korkeampi kuin julkisen varhaiskasvatuksen asiakasmaksut, mikä osaltaan voi estää pienituloisia perheitä käyttämästä yksityisiä palveluita (Räsänen ym. 2023). **Yksityisen hoidon tuen korottaminen pieni- ja keskituloisille perheille tekisi yksityisistä lastenhoitovaihtoehdoista kohtuuhintaisia nykyistä useammille perheille.**

Lisätietoja

professori Eva Österbacka, Åbo Akademi, etunimi.sukunimi@abo.fi

tutkija Tapio Räsänen, Kela, etunimi.sukunimi@kela.fi, Twitter: @TapioRasanen

Lähteet

Eurostat. (2018). [Income and living conditions \[data\]. EU-SILC ad-hoc modules. 2016 – Access to services.](#)

Gruber, J., Huttunen, K., Kosonen, T. (2022). [Paying Moms to Stay Home: Short and Long Run Effects on Parents and Children.](#) VATT Working Papers 151.

Neidell, M., & Waldfogel, J. (2010). Cognitive and Noncognitive Peer Effects in Early Education. *The Review of Economics and Statistics*, 92(3), 562–576.

Närvi, J., Kinnunen, A., Lammi-Taskula, J., Miettinen, A., Saarikallio-Torp, M. (2023). [Äitien kotihoidon tuen käytössä näkyvät niin työtilanne kuin hoivaihanteet: Perhevapaakyselyn 2022 tuloksia.](#) Tutkimuksesta tiiviisti 7/2023.

Räsänen, T., Miettinen, A., Mustonen, J., Saarikallio-Torp, M., Österbacka, E. (2023). [Lasten yksityisen hoidon tuen kaksi vuosikymmentä.](#) Kela Työpapereita 174.

Räsänen, T., & Österbacka, E. (2023). Subsidizing private childcare in a universal regime. Manuscript submitted for publication.

THL. (2021). [Varhaiskasvatus 2020 \(Tilastoraportti 32\).](#)

Österbacka, E., & Räsänen, T. (2022). [Back to work or stay at home? Heterogeneous effects of family policy on maternal employment in Finland.](#) *Journal of Population Economics*, 35, 1071–1101.

Österbacka, E., & Räsänen, T. (2022). Selection and signaling at the workplace level. The impact of childcare leave length on child penalty. Manuscript submitted for publication.